

Základní rysy delikvence mladistvých v ČR

Mgr. Jakub HOLAS, PhDr. Kazimír VEČERKA, CSc., Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

Problematika kriminality mladistvých je v celosvětovém měřítku trvalým kriminologickým tématem, oblastí, do které se vkládá mnoho výzkumné energie a ze které se odvíjejí nové teoretické koncepce s vyústěním do přípravy zákonů a dalších opatření.

Trvalá pozornost příčinám a podmínkám vzniku a rozvoje kriminality mladých lidí má řadu důvodů, z nichž nejdůležitější je – dle našeho soudu – přesvědčení o reálnosti možné pozitivní změny osobnosti mladistvých pachatelů. Zásadním předpokladem „nápravy“ mladého delikventa je pochopitelně správně volená resocializační a reedukační strategie a patřičné systémové podmínky tohoto procesu. Na druhé straně je však mládí nejen období možné pozitivní formace, ale i období, kdy většinou dochází k psychickým, sociálním a mravním deformitám, které mohou předznačit budoucí delikventní dráhu jedince.

Je předmětem stálých (nejen) odborných sporů, tíhne-li současná mládež k asocialitě a odporu ke společenským normám více, nežli tomu bylo v minulosti. Tedy zda vůbec kdy existovaly „staré zlaté časy“ slušně vychované mladé generace, v rámci které se kriminality dopouštěla jen nepatrná část, a to ještě pouze činů málo nebezpečných. Faktem je, že mladí pachatelé tvoří nezanedbatelnou skupinu v rámci pachatelů trestné činnosti; například na majetkových trestných činech se mladí lidé do 18 let stabilně podílejí celou čtvrtinou. Otázka, proč tomu tak je, nedá spát odborníkům řady oborů.

Mladí lidé se dnes rodí do světa, který se překotně mění, který klade na mladou generaci nebývalé požadavky a který před ně zároveň rozprostírá rozsáhlé menu možností, ale i omezení. To, že schopní kráčejí v tomto dynamickém světě rychle a dravě vpřed (využívajíce možností, které se jim nabízejí a do jejichž účelného používání jsou zasvěceni a katapultováni svým rodinným zázemím a školní erudicí), zároveň znamená, že se vzdalují těm, co stojí na místě či se pomalu, se zastávkami a zpětnými oklikami mátožně pohybují k nejasným perspektivám. Před mladými jsou moderní společností konzumu rozprostírány lákavé požitky a materiální hodnoty, o které je možno (snad až nutno) usilovat. Jejich dosažení je však reálné pouze pro část populace, nikoliv však pro převážnou část lidí ze

spodních pater sociálního žebříčku. Těm se předkládané možnosti, cíle a produkty často musí jevit jako fata morgána – jsou totiž jakoby na dosah, ale stále se jich nelze zmocnit. Tento pocit je pro mladistvé (budoucí) delikventy frustrující. A jestliže navíc odvozují svou lidskou hodnotu pouze ze systému „mít“ a ne ze skrytějšího a lidsky hodnotnějšího „být“, pak (z jejich úhlu pohledu) jim nic jiného nezbyvá než se přičinit o „přerozdělení“ materiálních statků. K tomuto řešení je často vede také rodinná (asociální či přímo kriminální) tradice, degradující etiketizační tlak „společensky aprobovaného“ sociálního okolí a vlastní, pozitivní výchovou neregulované osobnostní vybavení.

Kriminalita mladých lidí je však často nezralá, romantizující, často naplněná oděrem dobrodružství a neschopná odolat inspiraci okamžiku. A v tom je právě nápravná naděje těch, kteří chtějí mladého pachatele odvrátit od pokračování v nastoupené deviantní životní cestě.

Studie zpracovaná kolektivem autorů z Institutu pro kriminologii a sociální prevenci navazuje na výzkumné úsilí v předchozím období, kdy se tým zabýval problematikou sociálně patologických jevů u dětí¹. Centrálním tématem tohoto výzkumu bylo popsání a kriminologické vyhodnocení případů dětí, nad kterými byla z důvodů problémů v chování (ať již v rodině, škole či jiném prostředí) v průběhu jejich mladého života vyslovena soudem ochranná nebo ústavní výchova a které se z tohoto důvodu ocitly v některém z ústavů pro výkon těchto výchov.

Výzkumná práce, o které pojednává tato stat', zahrnovala různé pohledy na problém kriminality mladistvých. Ústřední částí studie je územně i kvantitativně rozsáhlé šetření ve spisovém materiálu (dozorové spisy SZ) ročního nápadu obžalovaných mladistvých na osmi okresních státních zastupitelstvích, které bylo doplněno v závažnějších případech studiem obsahu soudních spisů. Lze říci, že se jednalo svým způsobem o pokračování výše zmíněné akce, mapující roční nápad dětí se závažnými poruchami chování.

Výběr okresů byl proveden se záměrem, aby ve výzkumném souboru byly zahrnuty všechny kraje v rámci minulého územně správního členění (tj. 7 krajů plus hl.m. Praha) a aby v rámci každého kraje byl zvolen z hlediska nápadu trestné činnosti mladistvých obdobnou metodikou okres, který by kraj v našem šetření reprezentoval. K průzkumu byl tedy vybrán v každém kraji ten okres, který měl v průběhu posledních tří let v rámci svého kraje průměrný

---

¹ Večerka, K. - Holas, J. - Štěchová, M. - Diblíková, S.: Sociálně patologické jevy u dětí. IKSP, Praha

nápad trestné činnosti mladistvých (indexovaný na počet obyvatel okresu v dané věkové kategorii). Tříletá perioda měla vyloučit náhodné změny v dynamice nápadu trestné činnosti v jednotlivých okresech, průměrné počty nápadu trestné činnosti pak místní krajové extrémy. Tímto postupem bylo vytipováno následujících osm okresních státních zastupitelství: Česká Lípa, Cheb, Jindřichův Hradec, Kolín, Nový Jičín, Pardubice, Praha 8 a Uherské Hradiště.

Výzkumníci si vytkli za cíl seznámit se v jednotlivých zvolených okresech se všemi dozorovými spisy mladistvých s trvalým bydlištěm ve zvoleném okrese za období jednoho roku a v případech závažnější trestné činnosti doplnit tyto údaje i studiem spisů trestních. Analýze byly podrobeny spisy týkající se trestné činnosti mladistvých, na které byly vypracovány obžaloby.

Základní výzkumné poznatky

Celkově analyzovali pracovníci IKSP ve zvolených okresech trestní případy 484 mladistvých, z nichž bylo 445 mužů (91,9 %), 39 žen (8,1 %). Z hlediska věku bylo 152 klientů (32,0 %) v době spáchání trestného činu mladších 16 let, 168 (35,4 %) mladších 17 let a 155 (32,6 %) bylo těsně před dosažením zletilosti, tedy před 18 rokem svého věku.

V době páchaní trestné činnosti byla podstatná část (více než jedna čtvrtina) mladistvých provinilců bez zaměstnání (27,8 %) a téměř každý pátý (19,5 %) byl ještě žákem základní nebo - dvakrát častěji - zvláštní školy. Nicméně nejvíce mladistvých bylo v době páchaní trestné činnosti frekventanty nějakého učebního oboru a pouze každý dvacátý ze sledovaných mladých lidí studoval na střední škole. Z bližšího pohledu jsme však zjistili, že pětina z těch, kteří byli v době spáchání trestného činu v učebním poměru, se učila méně než jeden rok nebo již učení přerušila; pouze dva mladiství byli již absolventy střední školy a pět již bylo vyučeno. Obecně je tak možno konstatovat, že obžalovaní mladiství mají nejčastěji pouze základní vzdělání.

Celkově bylo analyzováno 235 dozorových spisů. Celkový počet žalovaných skutků byl 886, což znamená, že na jednoho obžalovaného mladistvého připadlo v průměru 1,83 deliktu. Zde je vhodné doplnit, že pouze jeden skutek mělo v obžalobě uvedeno 362 mladistvých, tedy tři čtvrtiny všech obžalovaných (74,8 %), naopak více než dva skutky 46

jedinců (9,5 %).

Mladiství obžalovaní na 8 okresních (obvodních) státních zastupitelstvích se za období jednoho roku dopustili **následujících trestných činů**: porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi podle § 152 tr.zák; útok na veřejného činitele podle § 155 tr.zák.; nepřekážení trestného činu podle § 167 tr. zák.; maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 tr. zák.; křivé obvinění podle § 174 tr. zák.; padělání a vystavení nepravdivých lékařských zpráv, posudků a nálezů podle § 175b tr. zák.; padělání a pozměňování veřejné listiny podle § 176 tr. zák.; pytláctví podle § 178a tr. zák.; nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek podle § 187 a 188 tr. zák.; vyhrožování podle § 197a tr. zák.; hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle § 198 tr. zák.; šíření poplašné zprávy podle § 199 tr. zák.; výtržnictví podle § 202 tr. zák.; neposkytnutí pomoci podle § 207 tr. zák.; poškozování cizích práv podle § 209 tr. zák.; ublížení na zdraví podle § 221–222 a 224 tr. zák.; rvačka podle § 225 tr. zák.; omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák.; loupež podle § 234 tr. zák.; vydírání podle § 235 tr. zák.; porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák.; znásilnění podle § 241 tr. zák.; pohlavní zneužívání podle § 242 tr. zák.; krádež podle § 247 tr. zák.; zpronevěra podle § 248 tr. zák.; neoprávněné užívání cizí věci podle § 249 tr. zák.; podvod podle § 250 tr. zák.; podílnictví podle § 251 tr. zák.; zatajení věci podle § 254 tr. zák.; poškozování cizí věci podle § 257, 257a tr. zák.; podpora a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka podle § 260, 261 tr. zák.

Majetkové trestné činnosti² (bez započítání trestného činu loupeže podle § 234 tr. zák.) se dopustilo 377, tj. 77,9 % mladistvých obžalovaných, při započítání trestného činu loupeže pak 412, tj. 85,1 %. Násilné trestné činnosti se dopustilo (opět bez započítání trestného činu loupeže) 53 mladistvých obžalovaných, tj. 11 %, při započítání pak 98 mladistvých obžalovaných, tj. 20,2 %. Jinými slovy lze říci, že **kriminalita mládeže je převážně majetkové povahy**, a to v takové míře, že čtyři obžalovaní mladiství z pěti spáchali majetkový delikt bez použití násilí vůči člověku. Toto zjištění kontrastuje s obecným laickým míněním, které je do značné míry vytvářeno posunutou optikou sdělovacích prostředků, že nebezpečnost kriminality mladých lidí je zakotvena především v agresivitě.

Z kriminologické analýzy typů trestné činnosti vyplynulo zcela jednoznačně, že

---

² Do majetkové kriminality byly započteny trestné činy podle § 178a, 247, 257, 248, 249, 250, 251 a

drtivou většinu kriminality mladistvých lze navíc subsumovat pod trestný čin **krádeže** podle § 247 tr. zák. (Graf č. 1). Převaha tohoto žalovaného paragrafu je naprosto zjevná - 296 obžalovaných mladistvých (tj. 61,2 % všech analyzovaných mladistvých osob a 78 % z těch mladých lidí, kteří spáchali nějaký majetkový trestný čin bez použití násilí) má tento paragraf uveden v obžalobě. Z hlediska plasticity je pak třeba dodat, že krádež jako jediný skutek obžaloby mělo uvedeno 185 mladistvých, což znamená, že téměř dvě pětiny všech obžalovaných se provinily „pouze“ jednorázovou krádeží.

Způsobené škody

Tabulka č.1 ukazuje celkovou výši škody, která byla způsobena mladistvými zahrnutými do analýzy. Jak již jsme výše naznačili, pouze 72 mladistvých nemělo v obžalobě uveden žádný majetkový trestný čin.³ Ze zbývajících 412 obžalovaných mladistvých se

254.

³ V sedmi případech však byla zaznamenána škoda i u trestných činů v zásadě nemajetkové povahy. Nejčastěji – ve třech případech - to bylo u trestných činů podle § 238 tr. zák. porušování domovní svobody, kde se celková škoda pohybovala v rozmezí mezi 300 až 1350 Kč. Nejvyšší škoda z těchto trestných činů byla u trestného činu ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 223 tr. zák., kde následné léčení poškozeného si vyžádalo 22 000 Kč. Škoda byla též zaznamenána u jednoho případu šíření poplašné zprávy podle § 199 tr. zák. (náklady policejního zásahu 5800 Kč) a též u vydírání podle §

nejčastěji **celková škoda** (tedy hodnota odcizených věcí plus škoda, která byla způsobena při majetkové trestné činnosti, především na zabezpečení) pohybovala v rozmezí mezi 2000 až 5000 korun (111 obžalovaných, 26 %). Dva z pěti obžalovaných mladistvých (21 %) způsobili svou trestnou činností škodu vyšší než 5001 Kč, jež zároveň nepřesáhla hranici 25 000 Kč. Z hlediska kriminologického posouzení pak bagatelní celkovou škodu do 2000 Kč způsobila desetina mladistvých (10,2 %), přičemž ovšem dalších 7,3 % nespáchalo fakticky žádnou škodu. To bylo způsobeno tím, že se jednalo pouze o pokus o majetkový trestný čin v souvislosti s jinou trestnou činností či odcizené předměty měly v podstatě nulovou hodnotu. Naopak závažné majetkové delikvence se dopustilo 44 mladistvých; výše škody u jejich činů přesáhla 25 000 Kč a v dalších deseti případech se vyšplhala i nad hranici 100 000 Kč.

Tabulka č.1 Celková výše škody způsobená majetkovou trestnou činností mladistvých

Výše škody	abs.č	%	% z majetkové
žádná škoda	30	6,2	7,3
1Kč – 2 000 Kč	42	8,7	10,2
2 001 Kč - 5 000 Kč	111	22,9	26,9
5 001 Kč – 10 000 Kč	90	18,6	21,8
10 001 Kč – 25 000 Kč	85	17,6	20,6
25 001 Kč – 100 000 Kč	44	9,1	10,7
100 000 Kč a více	10	2,1	2,4
nepřipadá v úvahu - nejedná se o majetkovou tr. činnost	72	14,9	-
celkem mladistvých s majetkovou tr. činností	412	-	100,0
celkem mladistvých	484	100,0	-

Charakter majetkové trestné činnosti vyjde přesněji najevo, jestliže provedeme rozbor výše vlastní kořisti, která pochází z trestné činnosti. Značná část škody způsobená trestnou činností jde na vrub násilnému a neodbornému způsobu, kterým se obžalovaní odcizovaných věcí zmocňují – čtvrtina zjištěných mladistvých pachatelů nezískala svými činy žádnou kořist, další třetina se obohatila o méně než 5000 korun. Jen desetina pachatelů získala profit vyšší než 25 000 korun. Téměř u každého pátého mladistvého (obžalovaného pro majetkový trestný

---

235 tr. zák. (2 400 Kč) a porušování autorského práva podle § 152 tr. zák. (6000 Kč).

čin) došlo k takové extrémní situaci, že hodnota kořisti z trestného činu byla menší než vedlejší škoda, kterou svým jednáním způsobil.

Lze se domnívat, že mladistvým jde při páchání trestné činnosti kromě vědomých motivů i o skrytou potřebu sebeprosazení, sebezpředmětňení a imponování ve skupině a že tato psychologická potřeba je i v tomto trestném jednání mnohdy dominující. Pachatelé, kteří se dopouštěli trestné činnosti majetkové povahy opakovaně, způsobili podstatně větší škody než mladiství pachatelé pouze jednoho skutku. Bylo to způsobeno nejen četností útoků, ale i promyšlenějším způsobem provedení a lepší konspirací při zacházení s výtěžkem trestné činnosti.

Typy objektů napadených majetkovou kriminalitou

Výzkumníci se pokusili také o kriminologický popis některých forem majetkové trestné činnosti mladistvých. Cílem byl hlubší popis toho, co je konkrétně mladistvými pachateli odcizováno a jaké jsou další okolnosti tohoto typu delikvence.

Častým objektem zájmu mladistvých delikventů bývají různé **dopravní prostředky**. Ve zkoumaném vzorku jsme našli 38 pachatelů (7,8 %), kteří odcizili (nebo se pokusili odcizit) osobní automobil. Z vyšetřování ve většině případů vyšlo najevo, že tento trestný čin byl motivován především okamžitou potřebou se „povozit“ v autě (tedy z hlediska trestního práva nedovolené užívání cizí věci), byl často realizován ve skupině a byl v mnoha případech záležitostí okamžitého rozhodnutí či využití určité momentální situace (např. majitel si nedostatečně hlídal klíčky od auta v restauraci). Plánovanější a na zisk zaměřený pokus odcizit automobil se v obžalobách vyskytl pouze ve dvou případech.

U 19 pachatelů (4,0 %) byl terčem krádeže motocykl (započten i tzv. „malý motocykl“ do 50 ccm). Zde ovšem – oproti situaci u krádeží aut - pouze zhruba v polovině případů šlo o pouhou potřebu se na motorce projet, v druhé polovině případů odcizovali mladiství motocykly záměrně a připraveně, s úmyslem je obratem prodat. V některých případech se skupiny pachatelů na tuto trestnou činnost přímo specializovaly. Souhrnně tak můžeme konstatovat, že více než každý desátý pachatel odcizil nějaké motorové vozidlo.

Podstatně masivnější majetková trestná činnost se ovšem netýká přímo krádeží motorových vozidel, ale věcí, které se nalézají uvnitř motorových vozidel nebo jsou součástí

jejich vybavení. Krádež *věcí* z auta jsme zaznamenali v 78 případech, tj. ve více než u 16 % obžalovaných. Hitem tohoto druhu krádeží jsou pak autorádia a autopřehrávače (tohoto druhu krádeže se dopustilo 41 obžalovaných mladistvých, tj. 8,5 %), jež jsou následně prodávány v bazarech a na různých burzách.

Existují jisté indicie – i když by je bylo bohužel obtížné doložit z materiálu, který jsme získali rozbořem spisů, obžalob na vybraných státních zastupitelstvích a soudech – že pachatelé této trestné činnosti jsou motivováni především potřebou získat rychle větší množství peněz na zakoupení drog a že jsou svou majetkovou trestnou činností napojeni na drogovou scénu dealerů a překupníků. V analyzovaných spisech se velmi málo kalkuluje s touto možností při objasnění motivace tohoto druhu trestné činnosti.

Vnějšek osobních vozidel se stává zdrojem zpeněžitelných předmětů i pro méně zkušené pachatele, předměty vnější výbavy vozidel nemají většinou žádné evidenční číslo, a jsou proto po odcizení těžko identifikovatelné. Této kriminalitě navíc nahrává fakt, že po povinném vybavení aut (jakož i po autorádiích a přehrávačích) se udržuje stálá poptávka, neboť paradoxně si tyto věci ve stále „nenasytných“ bazarech a zastavárnách nakupují především poškození. Na okraj je nutno konstatovat, že přísnější kritéria při nákupu věcí (resp. braní do zástavy), a tím ztížení „redistribuce“ kradených věcí, by určitě přispěla k omezení tohoto zdroje nelegálních příjmů mladistvých.

Zvláštní kategorií odcizovaných dopravních prostředků jsou jízdní kola. Ta se stávají poměrně značným lákadlem pro majetkovou trestnou činnost, neboť se jedná o módní, dobře prodejné a pro mladou generaci atraktivní zboží. Navíc kola nebývají tak precizně zajištěna proti krádeži a často jsou bez dozoru odložena na ulici či v málo navštěvovaných částech domu (např. ve sklepě či kočárkárně) mimo vlastní byt majitele. Tato skutečnost pak způsobuje, že nalezení pachatele takového trestného činu je dosti obtížné; viktimologické výzkumy ukazují, že z tohoto důvodu často nejsou krádeže kol hlášeny, a tedy že latence tohoto druhu delikvence je značná. V celém souboru obžalovaných mladistvých jsme našli 23 pachatelů takto zaměřené trestné činnosti. Tři čtvrtiny z nich odcizovaly především moderní horská kola s úmyslem je ihned prodat a pouze zbytek (tj. 5 pachatelů) odcizoval tento sportovní prostředek údajně pro vlastní potřebu.

Nesporným fenoménem moderní doby jsou mobilní telefony. Mobil se stal, a to nejen

pro mladou generaci, symbolem modernosti a sociální zařazenosti. Je to předmět malý (tedy lze jej snadno skrýt), lehce přenosný, ale na druhé straně dostatečně drahý, upoutávající pozornost a má statusotvornou hodnotu. To se odráží i na četnosti případů, kdy se právě mobilní telefonní přístroj stává lákadlem pro uskutečnění majetkové trestné činnosti. I zde se pachatelé z řad mladistvých dělí na ty, kteří vidí v mobilním aparátu zdroj finančních prostředků, které vyplynou z následného prodeje třetí osobě, a na ty, kteří se zmocňují těchto telefonů z důvodu touhy vlastnit takový přístroj, vyrovnat se vrstevníkům, či je dokonce v kvalitě vlastněného přístroje předstihnout (často zde ovšem nejsou až tak jasné kontury). Majetkovou trestnou činnost vztahující se k odcizení mobilů jsme zaznamenali u 70 obžalovaných (tj. u více než 14 % všech členů výzkumného souboru). Zdá se, že z tohoto množství 28 mladistvých odcizilo mobilní telefon pro svou vlastní potřebu, nikoliv tedy pro jeho další prodej. Vzhledem ke specifičnosti tohoto odcizovaného artiklu (přístroj je lépe použitelný při znalosti bezpečnostního kódu PIN) jsme ve spisech zaznamenali i různé, často vysoce promyšlené strategie jak vylákat z majitelů číselnou kombinaci PIN předtím, než bude mobil odcizen. Fyzického násilí při odcizování mobilního telefonu bylo použito pouze v 5 případech, jinak šlo vesměs o krádeže z odloženého oblečení a zavazadel. Občas se pachatelé uchýlovali k strategiím „zapůjčení a nevrácení“ nebo ke lsti, kdy pod různými záminkami mobilní telefonní přístroj vypnuli a pozorovali majitele při opětovném zadávání kódu PIN.

Finanční hotovost jako jeden z přímých výsledků majetkové trestné činnosti získala více než pětina obžalovaných (100 mladistvých). Zde je třeba si povšimnout faktu, že finanční hotovost získávali mladiství nejčastěji přímým fyzickým násilím nebo hrozbou násilí. 13 mladistvých získalo peníze od oběti použitím závažného násilí (tj. násilí dosahovalo takového stupně, že oběť byla dlouhodobě v pracovní neschopnosti), v dalších 31 případech spočívalo násilí ze strany pachatele spíše v méně závažných fyzických útocích, které nepoškodily zásadnějším způsobem tělo oběti, jako je např. přetahování se o kabelku či nákupní tašku, stržení (mnohdy podnapilé) oběti na zem apod. V dalších 15 případech se pachatel dostal k finanční hotovosti pomocí násilí vůči věci (např. vypáčil zámek hracího automatu, kasičku kulečnicku, mincovní telefonní automat či se vloupal do zamčené zásuvky s peněžní hotovostí apod.). Vysoce frekventovanou podobou získání finanční hotovosti (38 mladistvých obžalovaných, tedy 8 % z celého vzorku) však bylo prosté přivlastnění si peněz, které si majitel dostatečně nehlídal nebo se jimi chlubil, a tím přilákal pozornost zloděje (kapesní krádeže z odložených šatů, nestřežená peněženka na stole v restauraci, peníze volně uložené v zásuvce stolu).

Dále lze konstatovat, že 101 mladistvých obžalovaných (zhruba 21 %) získalo svou trestnou činností nějaké cennosti. Máme zde na mysli šperky, hodinky, dražší přístroje a stroje atp. Tyto cennosti získalo 26 pachatelů (cca 5 % ze všech pachatelů) za pomoci násilí proti člověku, nicméně pouze dva pachatelé jednali při tom tak, že došlo k závažnějšímu poranění oběti, které si vyžádalo pracovní neschopnost.

Zvláštní a poměrně frekventovanou formou majetkové trestné činnosti je odcizování barevných kovů a jiných surovin a jejich následný prodej ve sběrných surovinách či překupníkům. Tohoto počínání se dopustilo celkem 31 mladistvých (6 %). Pachatelé svým počínáním často spáchají mnohonásobně větší škodu na zařízeních či objektech, které krádeží poškodí, než je cena vlastních surovin, jež následně - nevýhodně - prodají. Často je tato trestná činnost prováděna za krkolomných podmínek (např. krádeže střešních kovových krytin a okapů) a stojí pachatele značnou námahu, zaměřené úsilí a technickou přípravu. Pachatelé kradou na stavbách, ve skladech závodů, strhávají krytinu střech, poškozují zabezpečovací zařízení na drahách, zmocňují se kabelů a drátů elektrických rozvodů (mnohdy i již zabudovaných do zdí novostaveb) apod. V tomto druhu kriminality lze vystopovat i jistou infantilní potřebu dobrodružství a „adrenalinového sportu“, což ovšem provází i některé další kriminální počiny mladistvých pachatelů. Někdy ovšem je tento druh trestné činnosti záležitostí celých rodin či rodinných klanů. Pachatelé bývají bez zaměstnání a své „sběratelské“ akce si ospravedlňují tím, že je to východisko z nouze.

Nezřídka nacházíme i takové projevy majetkové kriminality, kdy cena vlastního lupu je nepodstatná a jde spíše o satisfakci z „odvahy“ zmocnit se nějaké cizí - často zcela nepotřebné - věci.

Násilná kriminalita

Podívejme se nyní na násilnou kriminalitu, respektive ublížení na zdraví podle § 221–222 tr. zák. Celkově se těchto trestných činů dopustilo 27 mladistvých obžalovaných, což představuje 5,6 % celého analyzovaného souboru. Násilná kriminalita je v absolutních číslech záležitostí mužů (ve vzorku se tímto typem deliktu provinilo 25 mužů a pouze 2 ženy), nicméně relativní zastoupení pachatelů ublížení na zdraví ve skupině analyzovaných mužů i žen je v zásadě obdobné (muži 5,6 %, ženy 5,1 %). Pachatelé trestných činů podle § 221–222 tr. zák. mají častěji než ostatní pachatelé neukončené základní vzdělání, mnohdy absolvované ve zvláštní škole, čtvrtina z nich byla v době spáchání dokonce ještě na základní škole.

Příčiny ublížení na zdraví nebývají ve spisech (ani v rozsudcích) přesně specifikovány. Většinou tvrdí oběti, že byly „napadeny bezdůvodně“ a obžalovaní proti tomu namítají, že byli vyprovokováni předchozím jednáním oběti. Především uvádějí nějakou křivdu, která měla být učiněna jim či někomu z kamarádů či příbuzných. Nelze se také mnohdy ubránit pocitu, že je za útočníka označen ten, který způsobil závažnější zdravotní újmu, často jsou dokonce oba aktéři obžalováni a odsouzeni. Při popisu skutkového děje je ve výpovědích často znát role advokátů, kteří včas mladistvé upozorní, které části skutku by mohly být přísněji kvalifikovány (např. úder pěstí vs. dlaní), takže je velmi nesnadné dopátrat se objektivního zjištění. Soud bývá často v těchto případech odkázán na znalecký posudek z oboru zdravotnictví, kde bývá naznačen způsob, kterým mohlo ke zranění oběti dojít. Zároveň je nepochybné, že svou roli v konfliktech často sehrává alkohol, aktéři konfliktů mnohdy nepřesně interpretují činy „protějšku“ a „útočí na svou obranu“ bez zjevného faktického vyprovokování.

V některých případech mají obě strany sporu z nezjištěných důvodů zájem na zastření pravých motivů konfliktu. Ze soudních spisů nelze dovodit, zda se u poškozených projevuje strach z možné pomsty pachatelů násilné trestné činnosti (případně jejich přátel či rodinných příslušníků), nebo zda jde o jiné nespecifikované důvody nejasných výpovědí.

Jednou z *motivací* (či racionalizací) násilné trestné činnosti mladistvých se nám jeví jejich malé právní vědomí či představa, že je možné brát právo do svých rukou. V pozadí

různých útoků se objevují takové motivy jako potrestání nepoctivce, odplata za více či méně skryté rasistické chování, msta za to, že má někdo „nezasloužený“ zisk či majetkové výhody nebo se chová nějak asociálně. Čin je pak prezentován jako opožděná obrana někoho nebo něčeho, specifickým „narovnáním“ asociálního jednání následně poškozené osoby. Podobně bývá útok mladistvých podbarven nedůvěrou v jiné (legální) prostředky prosazení práva či neschopností je aplikovat. Klima k takovému řešení pak podporuje rozšířená a médii podporovaná představa o bezzubosti a pomalosti řešení problému ze strany orgánů ochrany práva. V takovémto klimatu se – zvláště intelektově deficitním útočníkům - zdá jejich násilné chování ospravedlnitelné.

Fyzická agrese bývá u mladistvých spojena s aktivitami party nebo rodinných klanů. Ty mají v některých případech formu terorizování obyvatel určitého teritoria, které si „přivlastní“, nebo útoků na vybrané skupiny obyvatel. V určité „zárodečné“ formě se zde jedná o podobné vzorce chování, o kterých hovoří západní kriminologie ve spojitosti s tzv. subkulturou gangu. Pod vlivem boje o subjektivně definovanou čest a pozici ve skupině jsou mladiství ochotni podstoupit mnohé, často i věci, které by je bez diváckého zájmu skupiny vrstevníků nebo bez přítomnosti partnerky ani nenapadly.

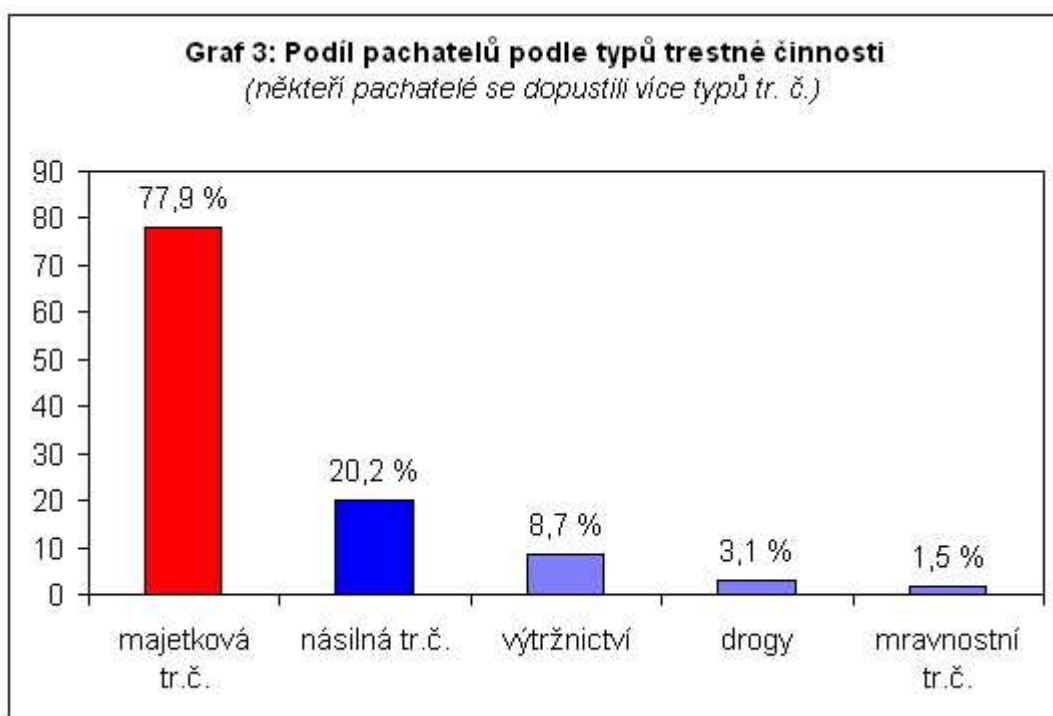
Jednání kvalifikovaného jako **loupež** podle § 234 tr. zák. se dopustilo ve vzorku celkem 48 mladistvých, což je desetina všech jedinců z výběrového souboru (přesně 9,9 %). Loupeže spáchané mladistvými se především objevují ve dvou analyzovaných lokalitách, a to v bývalém okrese Cheb a v Praze (ze všech případů loupeží v našem výzkumném souboru se jich zde vyskytla více než polovina). Podle naší sondy⁴ je zjevné, že loupeží se dopouštějí pachatelé, kteří jsou bez zaměstnání, aktuálně v době spáchání trestného činu nenavštěvují žádnou školu nebo učební obor (z tohoto konstatování se vymyká pouze necelých 15 % obžalovaných). Dvě třetiny mladistvých pachatelů patří z hlediska etnicity k Romům. Loupeže jsou především mužským typem delikvence, v celém souboru byly nalezeny pouze dvě dívky, které byly obžalovány z tohoto trestného činu.

Nejméně 60 % „loupežného“ vzorku již před aktuální obžalobou mělo konflikty se zákonem. V některých případech šlo pouze o přestupky, jiní naopak již byli pravomocně

---

⁴ Musíme bohužel konstatovat, že údaje o klientech byly značně neúplné (posudky ze školy a od kurátorů pro mládež jsou často formální, psychologické vyšetření nebývá vždy provedeno atd.), takže není možno provést přesnou analýzu jejich anamnéz. Uvedené podíly lze tedy brát jako nejnížší

odsouzení za trestný čin (dva k nepodmíněnému trestu OS). Velmi častým jevem bylo zastavené trestní stíhání za skutky spáchané v nezletilosti. Většina (minimálně 2/3) má poruchové chování během školní docházky (porušování školního řádu, masivní absence, agresivita, nesoustředěnost, kouření) a v důsledku toho snížené známky z chování. Z hlediska edukační historie byli mladiství pachatelé trestného činu loupeže v hojné míře frekventanty zvláštních škol. Deset mladistvých (tedy téměř každý čtvrtý) zneužívalo v době činu omamné a psychotropní látky (nejčastěji pervitin a heroin), někteří z nich byli údajně přímo při činu intoxikováni. Jednalo se zde zřejmě o tzv. opatrovací kriminalitu.

Několik dalších postřehů k pozadí trestné činnosti mladistvých

Významnou skupinou motivů trestné činnosti mladistvých obecně je velmi často nuda a nestrukturovaný volný čas, spojené s potřebou se odreagovat. Mladí lidé pak vymýšlejí různé „kratochvíle“, které jsou na pomezí hry, dobrodružných představ a touhy po volných finančních prostředcích. Tyto akce pak mohou nabývat podoby krádeží (vloupání do chat a sklepů, krádeže hasicích přístrojů, odcizování drobných součástek motorových vozidel apod.), vandalismu (rozbíjení městského mobiliáře, oken, drobné žhářství...) nebo například pytláctví, kdy pachatelé celkem amatérským (tj. dobrodružným) způsobem loví ryby. Mnoho

---

hladinu jednotlivých faktorů.

skupinek mladistvých pak společný volný čas tráví při užívání různých druhů návykových látek, což s sebou kromě rizik zdravotních nese riziko překračování trestního zákona (především § 187 a 188a).

V pozadí mnohých trestných činů mladistvých je ovšem nejtradičnější droga – alkohol. Šetření znovu ukázalo, že v ČR je zákaz podávání alkoholu mladistvým velmi intenzivně obcházen a že varování před účinky alkoholu je stále v osvětě dětí a mladistvých málo a neúčinně zdůrazňováno. Nejen vandalismus a násilná kriminalita, ale i delikty majetkové mají někdy svou příčinu ve snížení rozpoznávacích schopností pod vlivem alkoholu.

Ke kategorii „delikvence z nudy“ můžeme s jistými výhradami počítat i vandalské činy sprejerů. Fenomén „sprejerství“ má ovšem různé podoby a pachatelé deliktů tohoto druhu se od sebe často významně odlišují. Někdy jde spíše o formu vandalismu s cílem ničit, a tím se realizovat, sebevyjádřit, odreagovat, upozornit na sebe a v konečné poloze se bavit, jindy jde však o pokus o identifikaci s jistými názorovými či uměleckými směry, skupinami či idejemi mladé generace a vyjádření určité skupinové solidarity, sounáležitosti a vzdoru. Sprejerství jako náplň volného času v sobě skrývá i určitý náboj adrenalinu, jsou zde zahrnuty prvky hry, kreativity a romantického dobrodružství.

Skupinovitost se jeví jako jedna ze zásadních charakteristik závadového jednání mládeže i přímo trestné činnosti dětí a mladistvých. Dokonce je možno tvrdit, že „samostatně operující“ mladistvý delikvent je spíše zvláštnost; naopak dvojice a zejména větší skupiny jsou typickou strukturou. Skupiny nemívají ještě organizovanou, hierarchizovanou podobu, kterou známe u skupinové trestné činnosti dospělých (v tomto druhu skupin ale někdy bývají mladiství zapojeni vesměs na nejnižších výkonných úrovních – hlídání apod.). Pro mládež jsou spíše obvyklé party, které vyznávají určité společné hodnoty, společně tráví volný čas a pro své aktivity také někdy asociálním způsobem získávají finance. Někdy je leitmotivem činnosti asociálních skupin společné užívání drog, jindy se soustřeďují na páčání majetkových deliktů; v řadě případů jsou však asociální aktivity značně různorodé. Parta často nemá pevné složení, kolem „tvrdého jádra“ se pohybuje skupina mládeže obou pohlaví včetně mladších „adeptů“ a účastní se některých akcí.

SHRNUTÍ A ZÁVĚRY

Z našeho výzkumu kompletního ročního nápadu trestné činnosti mladistvých na osmi státních zastupitelstvích lze učinit tyto hlavní závěry:

- z celkového množství 484 mladistvých obžalovaných bylo více než 90 % mužů;
- z hlediska věku byly rovnoměrně zastoupeny všechny věkové skupiny mladistvých;
- v době spáchání trestného činu byl každý pátý obžalovaný žákem ZŠ nebo ZvŠ, pouze necelých 5 % obžalovaných v době spáchání trestného činu studovalo na některé ze středních škol;
- vzhledem k tomu, že obžalovaní mladiství se nejčastěji pohybují v prvním ročníku učňovského školství, nebo již z různých důvodů (nejčastěji pro vyloučení) tuto docházku ukončili, je možno souhrnně říci, že drtivá část pachatelů má pouze základní vzdělání;
- čtyři z pěti mladistvých se dopustili majetkové trestné činnosti, a to nejčastěji podle § 247 (krádež);
- značná část škody způsobená antisociální činností jde na vrub násilnému a neodbornému způsobu, kterým se obžalovaní odcizovaných věcí zmocňují;
- poměrně četnou majetkovou trestnou činností je odcizování barevných kovů a dalších surovin a jejich následný prodej ve sběrnách;
- jen desetina pachatelů použila k získání majetkového profitu násilí nebo hrozby násilí vzhledem k poškozeným, tedy byla jimi naplněna skutková podstata tr. č. loupeže podle § 234. Ze všech analyzovaných případů pouze u 13 pachatelů došlo k takovému brachiálnímu násilí, které si vyžádalo delší pracovní neschopnost poškozeného;
- násilná kriminalita je záležitostí spíše starších kategorií mladistvých pachatelů s neukončeným základním vzděláním, často ze zvláštních škol. Příčiny ublížení na zdraví nebývají ve spisech (ani v rozsudcích) přesně specifikovány;
- mravnostní kriminalita tvoří zanedbatelnou část celkového nápadu. Lze usuzovat, že značná část těchto deliktů zůstává z důvodu obav oběti ze sekundární viktimizace neodhalena;
- na skutečnou motivaci trestné činnosti lze z materiálů SZ a soudů usuzovat pouze se značnou rezervou. Nejčastěji je konstatován zjištěný motiv bez dalšího rozboru (a obvykle tomu tak skutečně je). Z některých indicií lze však usuzovat i na další motivační proměnné, jako je např. nízké právní vědomí mladých pachatelů (spojené s malou důvěrou v legální prostředky prosazení práva),

- jednu z nejdůležitějších motivací trestné činnosti však můžeme hledat i v nudě a nestrukturovaném volném čase pachatelů a jejich potřebě se odreagovat a prožít něco dobrodružného či vzrušujícího. Zde je třeba hledat i nezanedbatelný (i když ze spisového materiálu nedoložitelný) vliv zneužívání alkoholu a nealkoholových drog;
- velkou roli v podmínkách vhodných pro delikvenci mladistvých pachatelů sehrává též zjevný výchovný deficit. Značný vliv má prokazatelně nestabilní rodinné zázemí a častá kriminální infekce v blízkém okolí klientů.

Holas, J. - Večerka, K.

Základní rysy delikvence mladistvých v ČR

SOUHRN

Stat' pojednává o komplexním výzkumu kriminality mladistvých, provedeném pracovníky Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Jednalo se o volné pokračování starší výzkumné akce, mapující roční nápad nezletilců se závažnými poruchami chování. Ústřední částí studie bylo rozsáhlé šetření ve spisovém materiálu ročního nápadu obžalovaných mladistvých na osmi okresních státních zastupitelstvích. Celkově byly analyzovány případy 484 obžalovaných mladistvých, z nichž bylo více než 90 % mužů. Z hlavních poznatků lze jmenovat především fakt, že čtyři z pěti mladistvých se dopustili majetkové trestné činnosti, a to nejčastěji krádeže podle § 247/1; zkoumána byla i způsobená škoda a typy napadených objektů. Desetina pachatelů naplnila skutkovou podstatu tr.č. loupeže podle § 234. Násilná kriminalita je častěji záležitostí pachatelů s neukončeným základním vzděláním, nežídka ze zvláštních škol. Významným spouštěčem trestné činnosti mladistvých bývá nuda a nestrukturovaný volný čas spojené s potřebou odreagovat se formou adrenalinových aktivit, často překračujících hranu zákona.

Holas, J. - Večerka, K.

The basic characteristics of juvenile delinquency in the Czech Republic

SUMMARY

The article treats a complex survey of juvenile crime, carried out by employees of the Institute for Criminology and Social Prevention. This was a free continuation of an elder research activity, surveying juveniles with serious behavioural disorders. The central part of the study consisted of an extensive survey of the documentation on accused juveniles in eight district Public Prosecutor's Offices. The cases of a total of 484 accused juveniles were

analysed, out of which more than 90 percent were men. Among the main findings, it is possible to mention the fact that four out of five juveniles were guilty of criminal activity relating to property, most frequently theft according to article No. 247/1; and the damage caused, as well as the types of attacked object were examined. One tenth of offenders fulfilled the factum of the criminal offence of robbery according to article No. 234. Violent crime is most frequently committed by offenders with uncompleted basic education, often from special schools. A significant trigger of juvenile criminal activity is boredom and unstructured leisure time, linked to a need of letting off steam in the form of adrenaline activities, often transgressing the limits of the law.

Holas, J. - Večerka, K.

Grundrisse der Delinquenz der Jugendlichen in Tschechien

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel erörtert die komplexe Untersuchung der Kriminalität der Jugendlichen, die von Mitarbeitern des Instituts für Kriminologie und soziale Prävention durchgeführt wurde. Es handelte sich um eine freie Fortsetzung einer älteren Forschungsaktion, die die von Minderjährigen mit ernststen Verhaltensstörungen jährlich verübten Überfälle untersuchte. Der Kernteil der Studie war eine umfangreiche Untersuchung der Aktenunterlagen von jährlich durch angeklagte Jugendliche in acht Kreisstaatsanwaltschaften vollendeten Überfällen. Insgesamt wurden Fälle von 484 angeklagten Jugendlichen, von denen über 90 % Männer waren, untersucht. Von den wichtigsten Erkenntnissen ist insbesondere die Tatsache zu nennen, dass vier von fünf Jugendlichen Vermögensstraftätigkeit verübt haben und zwar am häufigsten Diebstähle laut § 247/1; der verursachte Schaden sowie die Typen der überfallenen Objekte wurden ebenfalls untersucht. Ein Zehntel der Übeltäter vollendete den Tatbestand der Straftat des Diebstahls laut § 234. Am häufigsten wird die

die Gewalttätigkeit von Übeltätern mit unvollendeter Grundausbildung, nicht selten aus Sonderschulen, verübt. Ein wichtiger Auslöser der Straftätigkeit der Jugendlichen ist oft die Langeweile und eine nicht strukturierte Freizeit mit dem Bedürfnis sich mit Adrenalinaktivitäten, die oft die Grenzen des Gesetzes überschreiten, zu entspannen.